

ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑ

MIX. ΚΑΡΑΧΑΛΙΟΥ

Διαγράφοντας τά ὄρια της συζήτησης, προβαίνω κατ' ἀρχήν σέ διάκριση τῶν τρόπων θεματοποιήσεως τοῦ φιλοσοφικοῦ ἐπιχειρήματος*.

A) Ὁ πρῶτος τρόπος παίρνει σάν ἀφετηρία του ὅ,τι εἶναι δεδομένο ὡς λογικό ἐπιχείρημα μέ τό τεχνικό νόημα τοῦ ὄρου και σκοπεύει στή διερεύνηση τῶν τύπων λογικῶν ἐπιχειρημάτων πού χρησιμοποιοῦνται στήν καθαυτό φιλοσοφική ἐργασία. Ἔτσι, διατυπώνεται ἀπό τόν Ryle¹ ἡ θέση ὅτι τά φιλοσοφικά ἐπιχειρήματα δέν εἶναι οὔτε ἐπαγωγές οὔτε παραγωγές, γιατί οἱ φιλοσοφικές θεωρίες δέν εἶναι οὔτε ἐπιστημονικές θεωρίες πού χρειάζονται ἐμπειρική κατοχύρωση οὔτε μαθηματικές κατασκευές πού προσφεύγουν σέ ἀποδείξεις εὐκλείδειας μορφῆς. Τό φιλοσοφικό ἐπιχείρημα ἐφαρμόζει τόν τύπο τῆς *reductio ad absurdum* (*εἰς ἄτοπον ἀναγωγή*) καί ἀνιχνεύει τίς ἀντιφάσεις καί τά λογικά παράδοξα τοῦ ἀντικειμένου τῆς φιλοσοφίας, δηλαδή τῶν φιλοσοφικῶν ἀποφάνσεων.

Ὁ Ryle στό δοκίμιό του περί φιλοσοφικῶν ἐπιχειρημάτων καταπιάνεται μέ τήν ὑποστήριξη τῆς δυνατότητας καί τῆς ἀναγκαιότητας αὐτῆς τῆς μορφῆς ἐπιχειρήματος, χωρίς νά παραλείψει ἕνα προκαταρκτικό εἰρωνικό αὐτοσχολιασμό γιά τήν ἐπαγγελματική ὑποχονδρία τοῦ φιλοσόφου πού οἱ δάφνες τῆς Λογικῆς τόν προκαλοῦν νά τίς καλλιεργήσει καί στόν δικό του κῆπο.

B) Ὁ δεῦτερος τρόπος ἐντάσσει τό φιλοσοφικό ἐπιχείρημα σέ μιά γενική θεωρία περί ἐπιχειρηματολογίας.

Σημεῖο ἀναφορᾶς ἐδῶ εἶναι ὁ Chaim Perelman. Τό ἐπιχείρημα ἐννοεῖται μέ τό διευρυμένο νόημα πού ὑπάρχει στά *Τοπικά* τοῦ Ἀριστοτέλους, δηλαδή ὡς ἐπιχειρηματολογική στρατηγική πού ἀναπτύσσεται σέ μιά κατάσταση διαλόγου καί διέπεται λιγότερο ἢ περισσότερο ἀπό κανόνες.

Ὁ Perelman ἀντιπαρτίθεται στόν κλασσικό ρασιοναλισμό τοῦ Descartes καί τοῦ Kant. Ἡ ἀξίωση οἰκουμεικότητας θεωρεῖται σ' αὐτούς ὅτι ἐκπληρώνεται μέ κριτήριο: τήν «προφάνεια τῆς ἐνόρασης» (*intuition*) γιά τόν ἕνα, καί τήν «ἀναγκαιότητα τῶν προτάσεων»² γιά τόν ἄλλο. Στή λογική ἐπιχειρηματολογία τοῦ Perelman, πού ἀντικαθιστᾷ τόν κλασσικό ρασιοναλισμό, ἡ ἀξίωση οἰκουμεικότητας εἶναι ἕνα θεμελιακό χαρακτηριστικό τοῦ λογικοῦ ἐπιχειρήματος, τό ὁποῖο ἀπευθύνεται *δυνάμει* σέ ἕνα οἰκουμεικό ἀκροατήριο. Τό οἰκουμεικό ἀκροατήριο εἶναι ἕνα πλάσμα τοῦ φιλοσόφου φτιαγμένο ἀπό πολύ οἰκεῖα ὕλικά: τό ἱστορικοκοινωνικό του περιβάλλον χρησιμεύει ὡς ρυθμιστική ἀρχή, ἀφοῦ ἡ δύναμη συμφωνία τοῦ οἰκουμεικοῦ ἀκροατηρίου μέ τό ἐπιχείρημα πού διατυπώνει ὁ φιλόσοφος ἀντιστοιχεῖ στήν ἀντικειμενικότητα τοῦ ἐπιχειρήματος.

Μέ τήν ἀναφορά πού προηγήθηκε, ὑποδηλώνεται πῶς μεταφράζεται στή θεωρία ἐπιχειρηματολογίας τοῦ Perelman ἡ ἀξίωση οἰκουμεικότητας, πού ὑποβαστάζει σάν δομικό του χαρακτηριστικό τό φιλοσοφικό ἐγχείρημα. Στή συνέχεια βλέπουμε

μέ συντομία μιά θέση πού ἀφορᾷ τήν ταυτότητα τοῦ φιλοσοφήματος σέ σχέση μέ τό ἐπιχείρημα.

Τό φιλοσοφικό ἐπιχείρημα διακρίνει τά φιλοσοφικά συστήματα μεταξύ τους. «Ἡ ἀνάπτυξη κάθε φιλοσοφικοῦ συστήματος» γράφει ὁ Perelman, «ἐξαρτᾶται ἀπό τήν χρήση εἰδικῶν μορφῶν ἐπιχειρημάτων»³. Ἡ χρήση τῶν πραγματολογικῶν ἐπιχειρημάτων (pragmatic arguments) χαρακτηρίζει ταυτόχρονα τήν ὠφελιμοκρατία (utilitarianism) καί τόν πραγματισμό. Ἀκολουθεῖ ἡ παρουσίαση διαφόρων χρήσεων καί προβλημάτων πού παρουσιάζει τό πραγματολογικό ἐπιχείρημα, χωρίς νά ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ πραγματισμός ὀριοθετεῖται ἀπό αὐτήν τήν μορφή ἐπιχειρήματος.

Γιά τόν Perelman, ἕνα πραγματολογικό ἐπιχείρημα συνίσταται στήν «ἐκτίμηση μιᾶς πράξεως ἢ ἑνός κανόνα ἢ ὅ,τι δῆποτε μπορεῖ νά εἶναι αὐτό μέ ὄρους τῶν εὐνοϊκῶν ἢ μή εὐνοϊκῶν συνεπειῶν του».

Ὅμως αὐτή ἡ μορφή ἐπιχειρήματος, παρατηρεῖ, θεωρεῖται ὡς γενική μορφή τοῦ ὀρθολογικοῦ ἐπιχειρήματος. (Μοιάζει, προσθέτουμε, νά ἐφαρμόζει τήν ἀρχή τῆς οἰκονομίας καί τῆς ἀποτελεσματικότητας πού χαρακτηρίζει τήν ἐργαλειακή κρίση (instrumental judgement), ὅπως τήν ὀρίζει περίπου τήν ἴδια ἐποχή ὁ Hempel, ὁ ὁποῖος ὁμως ἀντιμετωπίζει διαφορετικά τίς δυσκολίες πού θέτει ἡ κατηγορική κρίση (categorical judgement). Τό πραγματολογικό ἐπιχείρημα «δέν περιορίζεται στήν μεταφορά μιᾶς ἀξίας ἀπό ἕνα ἀποτέλεσμα σ ἕνα ἄλλο συμβάν πού θεωρεῖται ὅτι εἶναι ἡ αἰτία του. Ἐπιτρέπει ἀκόμη σέ κάποιον νά περάσει ἀπό τό ἕνα πεδίο τῆς πραγματικότητας σ' ἕνα ἄλλο, ἀπό τήν ἀξιολόγηση δηλαδή μιᾶς πράξης στήν ἀξιολόγηση τοῦ δράστη, ἀπό τόν καρπό στό δένδρο, ἀπό τήν χρησιμότητα μιᾶς πορείας συμπεριφορᾶς στήν χρησιμότητα τοῦ κανόνα πού τήν διέπει» (σ. 199). Πέρα ἀπό τήν πολλαπλότητα τῶν λειτουργιῶν του, τό πραγματολογικό ἐπιχείρημα συστοιχεῖ πρός τήν «ἐργαλειακή» ἢ λειτουργική ἄποψη περί ἀληθείας τῶν James καί Dewey. Ὅμως ἡ χρήση τοῦ πραγματολογικοῦ ἐπιχειρήματος — τοῦ κριτηρίου τῆς ἐπιτυχίας μέ ἄλλα λόγια — εἶναι πολύ συχνή σέ ἐκείνους πού ὑποστηρίζουν μιάν ἀπόλυτη ἰδέα γιά τήν ἀλήθεια. Ὁ Perelman παραθέτει παραδείγματα τέτοιων χρήσεων ἀπό ποικίλα φιλοσοφήματα, διάφορα ἀπό τόν πραγματισμό.

Πῶς μποροῦν νά ἀντιμετωπιστοῦν οἱ ποικίλες καί συχνά ἀντιτιθέμενες μεταξύ τους συνέπειες μιᾶς ἀπόφασης ἢ ἑνός συμβάντος; Πῶς δηλαδή μποροῦν νά οἰκονομηθοῦν οἱ χρήσεις τοῦ πραγματολογικοῦ ἐπιχειρήματος;

Ἐπάρχουν δύο τρόποι. Ὁ ἕνας συνίσταται χονδρικά στόν καθορισμό ἔσχατων στοιχείων καί ἀξιών, πρός τίς ὁποῖες στοιχίζονται καί ἀξιολογοῦνται οἱ συνέπειες. Ὁ ἄλλος μένει στήν ἀποδοχή τῆς de facto συμφωνίας γιά τήν ἀξία τῆς ὀλότητας τῶν τελικῶν συνεπειῶν. (Παρατηροῦμε πῶς οἱ διατυπώσεις αὐτές παρουσιάζουν μιᾶ γενικότητα, πού τίς ἀπομακρύνει ἀπό τήν πολυπλοκότητα τῶν συζητήσεων γύρω ἀπό τά κριτήρια ἐπιλογῆς μεταξύ ἀντιπάλων ἐκδοχῶν μιᾶς παραδειγματικῆς δραστηριότητας: τῆς ἐπιστημονικῆς δραστηριότητας καί τῆς πρότασης ἀνταγωνιζομένων θεωριῶν. Ὁ Perelman παρακολουθεῖ βέβαια ἀπό πολύ κοντά τίς σχετικές συζητήσεις, πού γίνονται στή μεσοπολεμική καί μεταπολεμική Γαλλία γύρω ἀπό τόν Gonsseth καί ἄλλους).

Ἡ συμφωνία στήν ἀξιολόγηση τῶν συνεπειῶν τῶν συμβάντων, τῶν ἀποφάνσεων (ἢ τῶν θεωριῶν, ἂν ἐπιτρέπεται ἡ προσθήκη) θέτει ἕνα πρόβλημα κριτηρίων πού ἡ ὑπολογιστική χρησιμοθηρία (utilitarian calculus) τοῦ Bentham, π.χ., προσπα-

Θεῖ νά ἐπιλύσει (σ. 202). Αὐτός ἐξετάζει τίς συνέπειες τῶν πράξεων (τό εὐχάριστο, τό δυσάρεστο κλπ.) ὡς ἀντικειμενικά μεγέθη καί ἐκτιμᾷ τήν ἀξία τους μέ κριτήρια ὅπως εἶναι ἡ ἔνταση, ἡ διάρκεια, ἡ βεβαιότητα κλπ. Συναντᾷ φυσικά ἀνυπέβλητα ἐμπόδια σ' αὐτήν τήν ἐπιχείρηση, ἐφ' ὅσον ἀσχολεῖται μέ κατ' ἐξοχήν ποιοτικά καί ὑποκειμενικά μεγέθη — ἀσύμμετρα μεταξύ τους. (Ἡ ἀναλογία ἡ ὁποία ὑπάρχει στό πρόβλημα ἐπιλογῆς μεταξύ ἀντιπάλων θεωριῶν συνίσταται στό ὅτι ἡ ἐπιλογή κινεῖται μεταξύ μιᾶς *de facto* συμφωνίας, μιᾶς *in principio* συμφωνίας πού χρησιμοποιεῖ κριτήρια — ἢ, μέ μία μετατόπιση τῆς διελκυστίνδας, μεταξύ μιᾶς χρήσης ἀξιών πού ἐπιτρέπουν νά γίνονται κυμαινόμενες ἐπιλογές καί μιᾶς συμφωνίας πού παράγεται αὐτόματα μέ τή χρήση «κανόνων ἐπιλογῆς»)⁴. Ὁ Perelman συζητᾷ ἀναλυτικά τά προβλήματα ἐφαρμογῆς τοῦ πραγματολογικοῦ ἐπιχειρήματος στό πλαίσιο μιᾶς θεωρίας πού ἐμπνέεται ἄμεσα ἀπό ἓνα δικαστηριακό πρότυπο. Ἐτσι συναντᾷ προβλήματα ἐρμηνείας, καί ἀκόμη τό πρόβλημα τῆς ἀπόφασης γιά τήν κατασκευή καί ἐπιλογή ἐπιστημολογικῶν, νομικῶν (καί ἄλλων) ἐπιχειρημάτων· τά προβλήματα αὐτά θεωρητικοποιεῖ μέ τρόπο πολύ ἐνδιαφέροντα γιά τήν πραγματιστική ἐπιχειρηματολογία⁵. Ἡ ἀπόφαση πού ὑλοποιεῖται καί δικαιολογεῖται ἀπό μία εὐφάνταστη κατασκευή ἐπιχειρημάτων εἶναι ρητά, γιά τόν Perelman, βασικός πόλος μιᾶς πραγματιστικῆς ἐπιστημολογίας ἐξεταζόμενης σέ ἀντιπαράθεση πρὸς τήν προφάνεια πού ἐπικαλοῦνται ἢ ἐπιδιώκουν νά κατακτήσουν οἱ κατασκευαστές τοῦ κλασσικοῦ ρασιοναλισμοῦ.

Ἡ γενική θεωρία περί ἐπιχειρηματολογίας τοῦ Perelman δέν ἀποδείχνει ὅτι ὑπάρχουν αὐστηροί συσχετισμοί μεταξύ μορφῶν ἐπιχειρημάτων καί φιλοσοφικῶν ἐγχειρημάτων. Αὐτοί οἱ συσχετισμοί μόλις ξεπερνοῦν τό ἐπίπεδο μιᾶς προγραμματικῆς διακήρυξης. Ἡ ἄποψη αὐτή διατυπώνεται μέ κάθε ἐπιφύλαξη καί σύμφωνα μέ ὅσα μοῦ ἐπιτρέπει νά ἰσχυρισθῶ ἡ ἔλλιπής οικειώσή μου μέ τό ἔργο του. Ἐκεῖνο πού αὐτός κάνει μέ μεγαλύτερη, νομίζω, ἐπιτυχία, εἶναι νά μεταφράζει καί νά τροποποιεῖ ἀξιώσεις τῆς φιλοσοφίας (εἴτε σύμφωνα μέ τήν ἐκδοχή τοῦ κλασσικοῦ ρασιοναλισμοῦ εἴτε, γενικότερα, κατά τήν ἐκδοχή τῶν πρώτων φιλοσοφῶν). Αὐτό γίνεται στό πλαίσιο τῆς γενικῆς θεωρίας του περί ἐπιχειρήματος, ὅπου ἀναδεικνύει τήν ἀξία τῆς Ρητορικῆς, ἀναθεωρημένης συστηματικά ἀπό τόν ἴδιο· αὐτό εἶναι πού συνάπτεται μέ τήν ἰδιότυπη προσπάθειά του νά ὑπαγάγει τή θεωρητική φιλοσοφία ἢ θεωρητικό λόγο στήν πρακτική φιλοσοφία ἢ στόν πρακτικό λόγο.

Γ) Ὁ τρίτος τρόπος θεματοποίησης τοῦ φιλοσοφικοῦ ἐπιχειρήματος, πού ἔχω κατά νοῦν, ἀπομακρύνεται ἀπό τήν προτεραιότητα τοῦ ἐπιχειρήματος μέ τήν τεχνική ἢ τήν εὐρύτερη ἐκδοχή του καί συγκεντρώνεται στό φιλοσοφικό ἐγχείρημα. Μποροῦμε νά μιλοῦμε γιά τύπους φιλοσοφικῶν ἐγχειρημάτων, λαμβάνοντας ὑπ' ὄψιν τυπολογήσεις φιλοσοφημάτων πού εἶναι τρέχουσες.

Ἐνας τύπος φιλοσοφικοῦ ἐγχειρήματος σχετίζεται μέ τήν προσπάθεια ὑποστήριξης τῆς δυνατότητας αὐτοσυγκρότησης τοῦ θεωρητικοῦ λόγου· μέ ἄλλα λόγια συνάπτεται μέ τή συγκρότηση μιᾶς μεταφυσικῆς θεωρίας πού θεμελιώνεται μέ ἀποκλειστικά δικά της μέσα. Ἐχω ὑπό ὄψιν ὡς παράδειγμα ἓνα ἐγχείρημα πού ἐντάσσεται στη φαινομενολογική παράδοση, καί ἐκδιπλώνεται κυρίως στή «ζῶσα μεταφορά» (*la metaphore vive*) τοῦ P. Ricoeur. Σ' αὐτήν τήν περίπτωση ὁ θεωρητικός λόγος ἐκλαμβάνεται ὡς λόγος πού μπορεῖ νά αὐτοσυγκροτηθεῖ — μέσω τῆς δικῆς του «σκόπευσης νοήματος» (*visée de sens*), ἡ ὁποία τόν ἐμπνέει καί τοῦ ἐπιτρέπει νά

αναλάβει θεμελιωτικό ή διαμεσολαβητικό ρόλο για τούς άλλους λόγους (discours) που συνυφαίνουν τό συνολικό ίστό μιᾶς παιδείας (culture). Σύστοιχο τοῦ ἐγχειρήματος πού ἀποβλέπει στή σύσταση μιᾶς μεταφυσικῆς εἶναι ἡ κριτική τῆς μεταφυσικῆς με ἄλλα λόγια, εἶναι τό ἐγχείρημα πού ἀναπτύσσεται ὡς ἀποδόμηση μιᾶς μεταφυσικῆς θεωρίας ἢ τῆς μεταφυσικῆς γενικά. Τά δύο αὐτά ἐγχειρήματα μποροῦν νά ἐμφανισθοῦν διαδοχικά — ἂν ὄχι συναρθρωμένα — στήν πορεία ἑνός καί τοῦ ἴδιου φιλοσόφου, στήν ἔκταση τοῦ ἴδιου ἔργου. Ὡς παράδειγμα ἀναφέρω τόν Heidegger καί τόν Wittgenstein. (Γιά τίς σχηματικές αὐτές προτάσεις στηρίζομαι κυρίως σέ κείμενα τῶν Apel καί Ottois).

Ἐνα ἄλλης μορφῆς, φιλοσοφικό ἐγχείρημα εἶναι ἐκεῖνο πού (μπορεῖ νά) ἐστιάζεται στή σύγχρονη ἐπιστημολογική καί γνωσιολογική ἔρευνα, ἀποσκοπώντας στή διατύπωση μιᾶς συνολικῆς φιλοσοφικῆς θεωρίας. Σημεῖο ἀναφορᾶς ἐδῶ εἶναι ὁ κριτικός ρασιοναλισμός, κυρίως τό ἔργο τοῦ K. R. Popper. Σ' αὐτό ἀναπτύσσεται ἡ προσπάθεια θεμελίωσης μιᾶς μορφῆς λογικότητας με ἀφετηρία μία ὀρισμένη πρότυπη δραστηριότητα, τή φυσική ἐπιστήμη, καί εἰδικότερα μίαν ὀρισμένη ἀντίληψη (ἐρμηνεία) τῆς λειτουργίας τῆς ἐπιστημονικῆς διαδικασίας — τῆς «λογικῆς τῆς ἔρευνας». Δέν ἐξετάζω ἐδῶ ποιός εἶναι ὁ ρόλος ὁμόλογων — πρὸς τή λογική τῆς ἔρευνας — ἀντιλήψεων, πού διατυπώνονται στό ποππεριανό ἔργο, γιά τό φαινόμενο τῆς ζῶης στό σύνολό του ἢ ὁ ρόλος τοῦ κοσμολογικοῦ ἢ ὀντολογικοῦ προτύπου πού ὑπόκεινται στή θεωρία του. Παίρνω ὡς δεδομένο ὅτι αὐτό τό ἐγχείρημα (ὑποστήριξη μιᾶς μορφῆς λογικότητας) ἔχει ὡς λογική του προϋπόθεση μίαν ὀρισμένη ἐπιστημολογία. Οἱ δυσκολίες πού συναντᾷ ἡ θεωρία περί διαψευσιμότητας τοῦ Popper — κατά τό ἔργο τῆς θεμελίωσης μιᾶς μορφῆς ὀρθολογισμοῦ πού ἐπωμίζεται — ἀποτελοῦν, νομίζω, μιά ἐνδιαφέρουσα ἀφετηρία, γιά νά ἐξετασθεῖ ἡ ἐπιχειρηματολογία πού ἀναπτύσσεται στίς σχετικές συζητήσεις. Ἀναφέρομαι στίς ἐκβολές τοῦ πραγματισμοῦ στίς σύγχρονες ἐπιστημολογικές ἀναζητήσεις.

Σύμφωνα με τόν τρόπο θεματοποίησης, πού δοκίμασα νά σχεδιάσω, τό «φιλοσοφικό ἐπιχείρημα» (ἢ, στή θέση του», ἢ φιλοσοφική μέθοδος») θεωροῦνται ὀνόματα χωρίς ἐνιαία ἀναφορά καί ἡ τυπική ὀριοθέτησή τους εἶναι ἀδύνατη.

Στό πρῶτο παράδειγμα (Ryle) ἡ φιλοσοφία ταυτίζεται με μιά μορφή λογικοῦ ἐπιχειρήματος — με τήν κατ' ἀποκλειστικότητα χρήση τοῦ ἀπό τή φιλοσοφία — μόνο χάρη σ' ἕναν κατάλληλο ὀρισμό τῆς φιλοσοφικῆς δραστηριότητας καί με μιά ἀνάλογη περιχαράκωση τῆς ἐνάσκησής της. (Κερδίζοντας μιά ἐνιαία μορφή φιλοσοφικοῦ ἐπιχειρήματος, χάνουμε τήν πολυμέρεια τῆς φιλοσοφίας).

Στό δεύτερο παράδειγμα (Perelman), ἡ φιλοσοφία ταυτίζεται με μιά γενική θεωρία περί ἐπιχειρηματολογίας, πού εἶναι κατ' ἀνάγκην πραγματιστικῆς κατευθύνσεως. Αὐτή ἡ θεωρία ἐπισημαίνει ἐκτελεστικές συγγένειες μεταξύ φιλοσοφημάτων καί μορφῶν ἐπιχειρημάτων· δείχνει ὅμως ἀκόμη τήν πολυπλοκότητα τῆς διασταύρωσής τους κατά τή φιλοσοφική πρακτική, καί ὅπωςδήποτε δέν ἱκανοποιεῖ τό αἷτημα ταυτότητας (ἐξεύρεση τῆς ταυτότητας τοῦ φιλοσοφικοῦ ἐπιχειρήματος) πού (μπορεῖ νά) ἐμπνέει τή θεματοποίηση τοῦ φιλοσοφικοῦ ἐπιχειρήματος, θεματοποίηση πού κινδυνεύει ἀπό τίς ὑποστασιοποιήσεις πού γεννᾷ ἡ ἴδια ἡ πραγματοποίησή της.

Ἐκεῖνο πού, γιά τήν ὥρα, μοῦ φαίνεται εὐλογο, εἶναι ἡ τυπολόγηση τῶν φιλοσο-

φικῶν ἐγχειρημάτων βάσει κριτηρίων, ὡς πρὸς τὰ ὁποῖα μποροῦμε νά μείνουμε σύμφωνοι παραλαμβάνοντας, π.χ., μιά *de facto* ἰσχύουσα συμφωνία. Καί ἡ ἄσκηση τῆς φιλοσοφικῆς δραστηριότητος καί ἡ (συμβατικά τοῦλάχιστον θεωρούμενη ὡς μεταθεωρητική) τυπολόγηση, ἢ ἐρμηνεία ἢ (καί) συνεξέταση φιλοσοφημάτων μετέρχονται ἐπιχειρημάτων πού εἶναι ἐξ ἀντικειμένου φιλοσοφικά.

Τό παλαιό πλέον πρόβλημα τοῦ καθορισμοῦ τῆς ταυτότητος τῆς φιλοσοφίας, πού ὑποτίθεται πῶς ἀρχίζει μετά τίς ποικίλες ἀναγγελίες τοῦ τέλους της, δέν λύνεται μέ ἀναγωγές τῆς φιλοσοφικῆς δραστηριότητος σέ ἓνα εἰδοποιό χαρακτηριστικό ἐπιχείρημα, πρόβλημα, μέθοδο (πού ἐπιφορτίζονται μέ τόν παλιό ρόλο τῆς «οὐσίας») τῆς φιλοσοφίας. Αὐτές οἱ ἀναγωγές ἐκδηλώνουν ἴσως μιά κρίση (ἢ ἓνα πανικό) γύρω ἀπό τήν ταυτότητα τῆς φιλοσοφίας· κρίση (ἢ πανικό) πού εἶναι ἐλάχιστα φιλοσοφικοί. Ὁ φιλοσοφικός ἀναστοχασμός (*reflexion*) θέτει ἐκεῖνος τό πρόβλημα τῆς ταυτότητος — μέ τούς ποικίλους τρόπους πού ἔχει παραδώσει μέχρι τώρα — καί εἶναι αὐτονόητο πῶς, ἐφ' ὅσον παράγει ὁ ἴδιος θεωρίες περί ταυτότητος, δέν ὑποχρεώνεται νά ὑπάγεται σέ καμμιά ἀπ' αὐτές. Ἄν θά σταματήσει αὐτήν τήν παραγωγή, τότε τό πρόβλημα τῆς «ταυτότητάς» του εἶναι ἀ-νόητο **.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

* Βάσει τῆς «τρικοσμικῆς» θεωρίας τοῦ Πόππερ, καί οἱ φάσεις ἑνός διαλόγου ἀποτελοῦν «κατοίκους» τοῦ ἀντικειμενικοῦ πνεύματος». Κάπως ἔτσι ἀντιλαμβάνομαι τό δικαίωμα δημοσίευσης αὐτοῦ τοῦ κειμένου.

1. G. Ryle, *Collected Papers*. Vol. II. Ch 14, «Philosophical arguments». Βλέπε τή μετάφραση καί τό σχολιασμό τοῦ ἐν λόγῳ ἄρθρου στό Κ. Βουδούρη, *Ἀνθολόγιον Ἀναλυτικῶν Φιλοσόφων*, σ. 195-217.
2. C. Perelman, *Rhetorique et philosophie*, Ch. V, «la quiete du rationnel», σ. 119.
3. Ch. Perelman, *The idea of justice and the problem of Argument*, Ch. XIII, «pragmatic arguments», σελ. 197.
4. Th. S. Kuhn, «Reflections on my Critics», *Criticism and the growth of knowledge*, σ. 262.
5. *The idea of justice and the problem of argument*: Κυρίως Ch. IV, «The role of decision in the theory of knowledge».

** Δέν βρήκα ἐδῶ τήν εὐκαιρία νά ἐρευνήσω μέ ἀκρίβεια πῶς ἀντιμετωπίζει ὁ Perelman τήν ἐξίσωση ταυτότητος νοήματος, ὡς ἐξίσωση μονοσημαντότητος. Τήν ἀξίωση δηλαδή πού συνιστᾶ τό παίγνιο (*enjeu*) τῆς ὑπέρβασης τῶν συνθηκῶν ἐκφορᾶς τοῦ φιλοσοφήματος. Ὁ Perelman, πολὺ πιό κοντά μας ἀπό τόν Husserl, ἐπαναληπτικά παρουσιάζει τήν διακύμανση τοῦ νοήματος σάν θετικό, παραγωγικό δρο τοῦ διαλόγου καί σάν ἀναγκαῖο δρο γιά τήν πρόωθηση τοῦ ἐπιχειρήματος. Ἡ ἐρμηνεία τῆς ἀξίωσης μονοσημαντότητος καί τῆς διακύμανσης τοῦ περιεχομένου τῶν δρῶν θεματοποιοῦνται ἐν μέρει στήν θεωρία του «περί κατηγοριακῶν ζευγῶν».

MIX. ΚΑΡΑΧΑΛΙΟΣ
ΑΘΗΝΑ